

MASCULINITIES MATTER!

Frances Cleaver (ed.): Masculinities matter! Men, Gender and Development, Zed Books / David Philip 2002, 242 sider. 15.95£

Bogserien *Global Masculinities* (Zed Books) begyndte i 2001 med Robert Morrells *Changing Men in Southern Africa* og fortsatte samme år med den af Bob Pease og Keith Pringle redigerede *A Man's World? Changing Men's Practices in a Globalized World*. Seriens tredje bind, *Masculinities Matter! Men, Gender and Development*, redigeret af Frances Cleaver, udkom 2002. Hvor det første bind har et klart regionalt fokus på det sydlige Afrika, handler de senere bind i højere grad om maskulinitet set i forhold til globale udviklingsprocesser og sammenhænge. En forbindelse mellem bind to og bind tre er tilsyneladende skabt ved at seriens redaktør Michael Kimmels forord til *Masculinities Matter!* er fra hans artikel "Global Masculinities" i bind nr. to.

Changing Men in Southern Africa var, da den udkom, en banebrydende bog. Den viser diversiteten i mandighedsideal og praksisser i det sydlige Afrika, ikke bare mellem sorte og hvide, men også mellem forskellige grupper og klasser af hhv. sorte og hvide. Bogen nedbryder desuden på udmærket vis den udbredte forestilling om, at homoseksualitet er ikke-afrikansk (et tema jeg selv er gået videre med i bogen *Rethinking Sexualities in Africa*, 2004). Næste bind i serien, *A*

Man's World?, fokuserer på spændingsfeltet mellem lokal/national diversitet på den ene side og overgribende tværnationale globaliseringsprocesser på den anden side. Diversiteten undersøges i en række bidrag fra en stribe lande i og udenfor Europa/USA, og udgiverne slår et slag for værdien af komparative analyser som supplement til pointeringen af globaliseringens betydning for udviklingen af en hegemonisk maskulinitet, en pointering som bl.a. Robert Connell står for (1995, 1998).

Hvor seriens andet bind har globalisering i undertitlen – *Changing Men's Practices in a Globalized World* – handler tredje bind om 'udvikling' (*Men, Gender and Development*), dvs. om sociokulturelle/økonomiske processer i såkaldte udviklingslande. Et spørgsmål, som melder sig, når man ser på bind to og tre i sammenhæng, er, hvad redaktørerne mon ser som forskellen på globalisering og 'development'? En vigtig forskel, som dog ikke tematiseres eksplicit i serien (den tages snarere for givet), er, at 'development' kun foregår i fattige lande – udviklingslande/tredjeverdenslande/lande i syd – samt oftest er knyttet til en eller anden form for bistandsaktivitet, dvs. projekter og programmer helt eller delvist finansieret af rige lande/lande i nord. Ingen vil nægte at 'globalisering' også finder sted i disse fattige sydlande (fx er kapitler fra Brasilien, Nicaragua og Indien at finde i globaliseringsbindet), men perspektiv og tilgang bliver som oftest anderledes, når

konteksten er 'development'. En af de afgørende forskelle på et globaliseringsperspektiv og et developmentperspektiv er, at globale magtforhold kan benævnes og italesættes i globaliseringsammenhæng, mens sådanne magtforhold på en underlig måde har det med at forsvinde ud af synsfeltet, når man snakker 'development'. I developmentperspektivet er de globale magtforhold oftest usynlige. Her råder de gode viljer inkl. viljen til at 'hjælpe'. Denne indfaldsvinkel er ikke befordrende for et skarpt analytisk blik.

Kimmel trækker i sit forord en vigtig forbindelse mellem globale økonomiske magtforhold på den ene side og på den anden side dagligdags magtforhold mellem mænd og kvinder. Ligesom globale magtforhold skaber økonomisk udvikling ved den ene pol og underudvikling ved den anden, således skabes også kønsidentiteter i et ulige spændingsfelt, hvor mandligheden konstitueres i relation til diverse 'andre', først og fremmest kvinder, men også koloniserede befolkninger og seksuelle minoriteter (Kimmel 2001, s. 22, 2002, xiii). Globalisering er en kønnet proces, ligesom globaliseringens institutionelle arrangementer er kønnede: "The marketplace, multinational corporations and transnational geopolitical institutions ... and their attendant ideological principles (economic rationality, liberal individualism) express a gendered logic" (Kimmel 2001, 25, 2002, xiii. Min fremhævelse). Denne, for mig at se, helt centrale indsigt spil-

ler imidlertid ingen rolle, når man snakker 'development'. Den *kan* ikke spille nogen rolle, for hvis den gjorde det, ville konsekvensen blive, at det var mod Verdensbankens og markedsøkonomiens egen kønslogik, man skulle rette søgelyset snarere end mod kønsforhold i diverse fattige lande.

Karakteristisk for developmentperspektivet som analytisk tilgang er;

a) at der fokuseres på cases og hverken på overordnede strukturelle sammenhænge eller på kritisk videnskabsteoretisk diskussion, og

b) at et aspekt af 'applied science' ofte sniger sig ind i form af opsummeringer med "recommendations", "policy implications" (s. 19), "implications for interventions" (s. 79) eller andet i samme stil, dvs. at analysen munder ud i opskrift-er på, hvorledes 'man' (oftest bistandsfinansierede agenter eller organisationer) skal handle for at bidrage til ændring.

"Training programmes" spiller ikke overraskende en vigtig rolle i disse sammenhænge (s. 23, s. 183). Også på dette plan glimrer forståelser af magtforhold ofte ved deres fravær. Hvis bare mænd kan få "gender training" vil kønslighed blive resultatet – eller hvad?

Trods developmentperspektivets afgørende begrænsninger er det dog alligevel muligt, også inden for disse rammer, at rejse vigtige diskussioner. I bogen demonstreres dette bl.a. af Niki Kandirikirira, der fortæller om et – godt nok temmelig usædvanligt – projekt i Namibia, der ikke handler om at forbedre produktionen eller tjene

flere penge og heller ikke om uddannelse eller sundhed, men derimod om at unge og gamle, mænd og kvinder i et givet lokalsamfund i fællesskab diskuterer sig frem til nye forståelser af det pågældende lokalsamfunds egen koloniale og postkoloniale historie, samt diskuterer samfundets interne modsætningsforhold mellem generationer, køn og etniske grupper. Det bliver i denne proces klart, at kvindefrigørelse ikke er en 'zero sum game', dvs., at kvinder kun kan blive *empowered*, ved at mænd afgiver magt. Udviklingsprogrammer og politiske kampagner, der fokuserer på kvinder som undertrykte og mænd som undertrykkere, bliver kritiseret, og man diskuterer "how fighting sexism is not merely an issue of women's rights aimed at disempowering men, but is a struggle against those who would control societal relations, to maintain power through ethnic, religious and class hierarchies" (s. 116).

Janet Bujras artikel om AIDSdiskurs og -aktivisme, med udgangspunkt i datamateriale fra Tanzania, har også fat i nogle vigtige problemstillinger. Bujra påpeger hvordan mange AIDS kampagner, der efter den nu aktuelle devise om at 'inddrage mænd', ofte i deres henvendelser til disse mænd, dels fokuserer på seksuelle relationer i forhold til prostituerede uden at komme ind på adfærd og magtforhold i den ægteskabelige sammenhæng, og dels har tendens til at bekræfte aggressiv mandlig seksualitet (fx i AIDSkampagner henvendt til mænd i militæret)

snarere end at forsøge på at ændre den. Problemet er naturligvis, at: "where AIDS initiatives attempt to confront entrenched versions of masculinity, they may meet entrenched resistance" (s. 228). Ikke desto mindre er det, efter Bujras mening, netop her udfordringen ligger. Hendes eget bud er at støtte op om alternative maskulinitetsdiskurser – fx angående ansvarlighed og faderskab – for siden i AIDS-kampagner at appellere til disse aspekter af maskuliniteten i stedet for til den seksuelt potente/promiskuøse *he-man*.

Til trods for bogens undertitel om 'development' rummer den dog også artikler, som slet ikke indskriver sig i det, jeg her har karakteriseret som et developmentperspektiv. Dette gælder fx. Prem Vijayans tankevækkende bidrag om "Hindutva Masculinities". Hindutva er den Hindunationalistiske bevægelse, som specielt gennem de seneste tiår har udviklet en voldelig, aggressive maskulinitet.

"The overt gendering of conflicts is more evident in the later periods, coinciding with the large-scale investments in 'development'" (s. 38) skriver Vijayan som motivation for sin interesse i en idéhistorisk undersøgelse af forholdet mellem 'development' og modernitet, samt af kønsaspekterne i den individualisme, der dels muliggjorde demokrati og liberalisme, men som samtidig også skabte rum for de første feministiske bevægelser. Den individualiserede modernitet, som fra starten havde en klar mandlig bias, udviklede sig således i Europa i kamp og dialog med

tidlige feministiske bevægelser, en kamp som imidlertid blev vundet af patriarkatet, bl.a. via nye familieideologier og tilhørende opdelinger i offentligt og privat samt med kvinderne (som mødre) fast forankrede i privaten. "This history, then," skriver Vijayan, "reveals the hidden underbelly of development and its historical heritage: The transformations in the family brought about by industrial modernity, the unacknowledged and invisible contribution of women to its economy, and the consolidation of that invisibility through those very transformations in the family" (s. 32 – 33). Det er Vijayans pointe, at hvor maskulinitet og patriarkat i Europa bærer denne historie med sig, forholder dette sig anderledes i de tidligere kolonier, hvor modernitetens mandsdominans blev – og stadig bliver – videreført i mere uproblematiserede udgaver, hvilket bl.a. har resulteret i "the persistence, even reinforcement in many cases, of patriarchal systems in the target societies of development programmes, in and through the very processes of nationalism and 'development'" (s. 19).

Vijayans analyse giver en historisk dimension til Kimmels påpegning af udviklingsapparaternes indbyggede, men usynlige kønslogik. Disse synspunkter som dog ikke præger bogens andre artikler (og ej heller dens introduktion) i noget videre omfang.

Bogen *Masculinities Matter!* er således alt i alt en blandet sag. Den indeholder perler, men også artikler, der – selv

om de handler om mænd og maskuliniteter – ikke bevæger sig ud over 'development' diskursens mainstream. Det at fokusere eksplicit på mænd er ikke automatisk indsigtsgivende, selv om dele af maskulinitetsforskningen gebærder sig, som om det var tilfældet. Det hele kommer an på, *hvordan* det gøres.

LITTERATUR

- Arnfred, Signe (Red) 2004: *Rethinking Sexualities in Africa*, The Nordic Africa Institute.
- Connell, Robert 1995: *Masculinities*, Allen and Unwin.
- Connell, Robert 1998: *Masculinities and Globalization*, in: *Men and Masculinities*, Vol 1, No 1.
- Morrell, Robert (ed) 2001: *Changing Men in Southern Africa*, Zed Books/University of Natal Press.
- Pease, Bob and Keith Pringle (Eds) 2001: *A Man's World? Changing Men's Practices in a Globalized World*, Zed Books.
- Signe Arnfred *Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala*

OPRAB TIL KØNSLØSE FILOSOFFER

Robin May Schott: Feministisk filosofi. En introduktion, Gyldendal. 2004. 208 sider. 225 kr.

Hvis filosofien skal leve op til sin oprindelige bestræbelse: "at gøre selvrefleksion dybere i alle spørgsmål, der vedrører menneskets tilværelse" (s. 22), så bliver den også nødt til at tænke over kønnet. Det er det overordnede budskab i dansk-amerikaneren og filosofen Robin May Schotts lille bog *Feministisk filosofi*, som falder på et meget tørt sted i dansk tænkning. I Danmark ser filosofien (i hvert fald den, der har hjemme på universiteterne) nemlig ud til at hænge fast i den i bund og grund bizarre og suspekte holdning, "at alle menneskelivets fundamentale spørgsmål kan undersøges undtagen den kendsgerning, at mennesker er både af hankøn og af hunkøn, og at denne forskel er aflejret i historien både samfundsmæssigt, kulturelt og intellektuelt" (s. 63).

Det forekommer mig af og til, at filosofien (og også mit eget fag, litteraturvidenskaben) i dansk sammenhæng er patriarkatets sidste og stærkest be-fæstede bastion. Fordi filosofien hænger fast i nogle idealer om den 'rene', interesseløse tænkning, som ikke kan tage hensyn til tilfældige og partikulære egenskaber, hvortil køn mærkværdigvis regnes. I den form for filosofisk og litterær tænkning, der bedrives på de danske universiteter, er den menneskelige bevidsthed tilsyneladende ganske kønsløs, når